

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Необхідність активізації творчої перетворювальної діяльності в умовах нових реалій суспільного розвитку обумовлює необхідність глибокої наукової розробки проблеми творчості. В сучасних дослідженнях, здійснених під керівництвом В.О. Моляко, неодноразово зазначається, що необхідність адаптації до постійнозмінюваних реалій середовища з метою вирішення різноманітних завдань і самореалізації передбачає готовність до розв'язування різноманітних творчих задач. Вчений зазначає, що «саме через те, що йдеться про лабіринтну, хаотичну в тій чи іншій мірі організації структуру інформаційного простору, ми вважаємо однозначно необхідною саме творчу організацію реагування, поведінки, будь-якої діяльності в складних режимах перебування суб'єкта» [1, с. 8].

Розвиток творчого мислення молодших школярів включає готовність до розв'язування ними нових задач, розширення спектру здібностей (пізнавальних, інтелектуальних, спеціальних) та прояви особистісних якостей (емоційність, сміливість, уява, фантазування, інтуїтивність тощо), які проявляються і збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності.

Особливості творчого мислення учнів ми вивчали в процесі розв'язування ними нових задач. Нами використовувалось дві серії завдань: задачі на вільне конструювання (побудова конструкції) та образотворчі задачі (створення малюнку). Результати, отримані нами в ході експериментального дослідження, свідчать про те, що учні молодших класів малюють, як правило, згідно з уявленнями про предмети і явища навколишнього світу і створення чуттєвого образу забезпечуються активізацією еталонів довготривалої візуальної пам'яті і перетворюючою діяльністю уяви, спрямованої на довільне відтворення образу (або даних минулого сенсорного досвіду). Основним змістом цієї діяльності є не стільки активізація минулого сприйняття, скільки його активне перетворення, яке призводить до створення образу. Спрямованість і характер перетворень, що виникають при цьому в образній формі, обумовлюється суб'єктивними орієнтирами дитини, її інтересами, устремліннями, емоційно-образним ставленням до оточуючого світу.

Робота над образом створюваної конструкції чи малюнку передбачає такі мислительні операції як аналіз, синтез, порівняння, виявлення близьких та віддалених аналогій, комбінування структурних і функціональних ознак, тощо. На основі співставлення наявних знань із сприймаючою інформацією і реальним об'єктом відбувається пошук і прийняття рішення, вибір найбільш доцільного і пластичного способу зображення із всіх можливих, які є в арсеналі дитини на даний момент. Образ, що фіксує наслідок рішення (задуму), конструюється засобом візуального мислення з урахуванням вимог поставленого завдання. Під час створення задуму може відбуватися переорієнтація на більш значущі властивості і ознаки, тобто перекодування на "власну" мову. Такий процес може відбуватися за участю свідомості або здійснюватися автоматично, підсвідомо. Це зумовлено наявністю у пам'яті відповідних знань і умінь, які дитина набуває

у процесі навчання і на основі власних вражень з оточуючої дійсності.

Процес побудови конструктивного та художнього образу складається з послідовних етапів, притаманних творчому процесу, які характеризуються тією чи іншою суб'єктивною перевагою у виборі прийомів мислення. Розробленість створюваного конструктивного образу (побудова конструкції з геометричних форм) та художнього образу (створення малюнку) залежить від розвитку таких властивостей мислення: швидкість виникнення асоціативних зв'язків та здатність створювати візуальні образи шляхом аналогізування, комбінування та реконструювання. Процес формування задуму розв'язування творчої задачі має такі етапи: 1) вивчення умови задачі, актуалізація наявних знань і вмій та створення первинного задуму у формі образу-орієнтира; 2) розвиток задуму відбувається в ході конструювання чи малювання та характеризується більшою конкретизацією та розвитком образу-орієнтира, вибудовується образ-проект; 3) співвіднесення образу-проекту з прогнозованим розв'язком; 4) побудова остаточного задуму – образу-рішення – шляхом реалізації відповідної стратегіальної тенденції. Виникнення і розвиток образу-орієнтиру в образ-рішення обумовлюється специфікою стимульного матеріалу, заданого в умові задачі, суб'єктивним досвідом учня, його мотиваційною сферою.

Нами визначено три рівні прояву творчого мислення молодших школярів: низький середній і високий. *Низький рівень* відображає слабку емоційність, пасивність у відтворенні художніх і конструктивних образів, спостерігається відсутність бажання експериментувати (кольором, лінією, формою тощо). В мисленні таких учнів домінує проста аналогія. *Середній рівень* характеризується зацікавленістю учнями предметами і явищами навколишнього світу, спостерігається уявно-фантазійні прояви у створенні художнього образу, проявляється детальність у побудові конструкції або створенні конструкції поєднуються в сюжетну композицію. Такі діти у своїх роботах досить чітко відтворюють конструктивні особливості форми об'єкта, його пропорції. Спостерігаються прояви стратегіальної тенденції аналогізування та комбінування. *Високий рівень* творчого мислення молодшого школяра характеризується такими особистісними якостями учня, як захоплення процесом конструювання чи малювання, емоційне реагування на різноманітні вияви навколишнього світу. Для цих школярів властивий стійкий інтерес до творчої діяльності, прагнення до гармонії у відтворенні образів. У своїх малюнках добре відображають основні конструктивні особливості форми об'єкта, засобами лінії адекватно відтворюють зовнішні контури та пропорційні відношення цілого і частин, вдало знаходять гармонійні співвідношення кольору створюваного об'єкта, оригінально komponують, творчо реалізують художньо-образне рішення, у роботі самостійні. Спостерігаються прояви стратегіальної тенденції комбінування та аналогізування.

Література

1. Психологічні закономірності творчого сприймання інформаційних індикаторів реальності : монографія / В. О. Моляко, І. М. Біла, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. К., 2015. 144 с.